

UN FRAGMENT DINTR-UN TEZAU DE MONEDE ROMANE IMPERIALE DESCOPERIT LA PREAJBA MARE, TÂRGU JIU, JUDEȚUL GORJ

Emanuel Petac, dr. Andrei Pănoiu

Prezentăm în cele ce urmează un lot de șapte monede romane imperiale și coloniale - cercetat în primăvara anului 1994 la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române. Cele șapte piese ne-au fost oferite spre studiere de domnul arhitect Andrei Pănoiu¹, care ne-a furnizat și datele legate de condițiile descoperirii în cauză. Astfel, se pot distinge două categorii de surse care au contribuit la constituirea respectivului lot. Una dintre cele șapte monede ar proveni din Dobrogea, fără a putea circumscrie, cu mai multă precizie locul descoperirii și, după datele inițiale, nici care este moneda în cauză. În ceea ce privește restul pieselor, redăm afirmația făcută de descoperitorul acestora, ciobanul Ion Isac, potrivit căruia au fost găsite de el în anul 1940 circa treizeci de monede ce se aflau într-un vas “ulcică scurtă și largă”, împreună cu o mână cu mânușă, din bronz (vezi fig. 1). Descoperirea s-ar fi făcut în localitatea Preajba Mare, componentă a municipiului Târgu Jiu, județul Gorj², pe drumul ce duce spre Curtișoara, oraș Bumbști-Jiu, județul Gorj³. Cele treizeci de monede, constituind, desigur, un tezaur, au fost împărțite între cioban și copiii săi. Astfel, din circa treizeci de piese aparținând respectivului depozit monetar, au putut fi recuperate doar câteva, integrate în lotul aflat în proprietatea domnului arhitect Andrei Pănoiu. Vasul în care s-au aflat monedele și fragmentul statuar amintit au ajuns, potrivit aceluiași arhitect Andrei Pănoiu, în

colecțiile Muzeului din Târgu Jiu, în a cărei expoziție de bază din str. Tudor Vladimirescu au figurat între anii 1956 - 1958.

Prezentăm în cele ce urmează catalogul descoperirii, în ordinea cronologică a emitenților, considerațiile pe marginea structurii lotului analizat urmând a fi făcute ulterior.

CATALOGUL MONEDELOR

Commodus

1.AE ; 11,75g, 24 mm

RIC, III, p. 104, nr. 313 a, Roma, anul 181 p. Chr.

BMC, IV, p. 773, nr. 463, Roma, anul 181 Chr.

Septimius Severus pentru Caracalla

2.AR ; 3,10g; 19 mm

RIC, IV, 1, p. 222, nr. 65, Roma, anul 202 p. Chr.

Severus Alexander

3. AR ; 2,81g; 17 mm

RIC, IV, 2, p. 83, nr. 168, Roma, anii 232-235 p. Chr.

4. AE ; 12,25g; 25 mm

RIC, IV, 2, p. 121, nr. 643, Roma, anii 231-235 p. Chr.

Histria-Gordian III

5. Av. AVT K M ANT _____. Bustul lui Gordian III, drapat, laureat, spre dr.

Rv. ICTP-IHNON. Zeul fluvial Istros șezând rezemat în mâna stângă pe un suport, spre

stânga, ținând în mână o hidrie din care
curge apă. Jos. ITPOC; în câmp, st. E.

AE ; 11,80g; 25 mm

Av. Cf. Pick, p. 178, nr. 522

Rv. Cf. C. Moisiu, *CreștCol*, 31-34, 1920-
1933, 1, p. 31, nr. 277 (var.)⁴

Filip Arabul pentru Otacilia Severa

6. Ant ; 3,52g; 21 mm

RIC, IV, 3, p. 83, nr. 128A, Roma⁵, anii 246-
248 p. Chr⁶

Samuel K. Eddy, p. 98, Roma, emisiunea 2,
tip Pudicitia Aug, anul 245 p. Chr.

Provincia Dacia-Filip Arabul

7. AE ; 17,5g; 25 mm

Pick, p. 10, nr. 7 (var.)⁷

M. Ferenc, p. 86, tip 2.57, nr. 12, anii
247-248 p. Chr.

Având în vedere datele pe care le avem la dispoziție, considerăm că moneda având proveniență dobrogeană este foarte probabil exemplarul emis de Histria pentru Gordian III. Piesa în cauză este o variantă față de catalog, având pe revers pe zeul fluvial Istros așezat pe tron spre stânga și nu spre dreapta, (situație întâlnită la piesa publicată de C. Moisiu⁸). Ținând seama de faptul că monedele prezente emise la Histria în sec. II-III p. Chr. sunt prezentate într-un număr aproape simbolic pe teritoriul fostei provincii Dacia, considerăm că putem afirma cu suficientă îndreptățire că exemplarul emis la Histria de Gordian III este descoperit în Dobrogea, el fiind amestecat în acest lot.

Pe de altă parte, structura grupului celorlalte șase monede prezentate de descoperitor ca un tot unitar, făcând parte din amintitul tezaur, ridică evidente și îndreptățite semne de întrebare. În cazul în care am accepta afirmația ciobanului Ion Isac, ar fi unul

dintre foarte puținele cazuri semnalate de tezaure găsite în cuprinsul provinciei Dacia care au în componența lor atât piese de argint, cât și de bronz. Astfel de situații se regăsesc în cazul tezaurelor descoperite la Apahida, județul Cluj⁹, care cuprinde și doi ași dintr-un total de câteva sute de monede¹⁰ și Jeledinți, județul Hunedoara¹¹, care include o emisiune din bronz a atelierului din Niceea pentru Gordian III¹². Ridică semne de întrebare în această privință (datorită condițiilor descoperirii) foarte probabilul tezaur descoperit pe latura nordică a clădirii comandamentului din castrul de la Potaissa în campaniile arheologice din anii 1981-1982¹³. Pe de altă parte, ar fi absolut singurul tezaur în care proporția monedelor de bronz ar fi atât de mare (50%). Considerăm, de aceea, că o asemenea situație este cu totul improbabilă. În acest context, nu putem considera decât cele trei monede de argint, doi denari și un antoninian, emise de împărații Caracalla, Severus Alexander și Filip Arabul pentru soția sa, Otacilia, ca fiind un fragment din tezaurul descoperit în anul 1940 de Ion Isac, celelalte fiind piese izolate, foarte probabil descoperite în zonă și introduse în lotul cercetat. Numărul extrem de redus al pieselor astfel recuperate nu ne permite efectuarea unor considerații statice întemeiate legate de structura lui inițială. Ceea ce putem însă să afirmăm cu certitudine este că în forma fragmentară în care a ajuns până la noi, tezaurul acum semnalat sporește la cinci numărul acelor până acum cunoscute ca fiind îngropate în județul Gorj în timpul lui Filip Arabul (ne referim la tezaurele descoperite la Bumbesti¹⁴, Brădiceni, comuna Peștișani, județul Gorj¹⁵, "județul Gorj - 1888"¹⁶, Slobozia, Târgu Jiu¹⁷).

În privința posibilei date finale a tezaurului nostru, în măsura în care ea poate fi măcar presupusă pe baza a doar trei piese recuperate, atât H. Mattingly¹⁸, cât și Samuel K. Eddy¹⁹, plasează moneda emisă de Filip Arabul pentru Otacilia în cuprinsul celei de-a doua emisiuni a împăratului amintit, datată în anul 245 p. Chr. În cazul în care acceptăm situația ca relevantă, cauza ascunderii tezaurului rezidă, evident, în atacul carpic ce a

afectat și Dacia Malvensis în anul 245 p. Chr.²⁰. Un argument care să susțină posibilitatea ca lucrurile să se fi petrecut așa după cum presupunem noi, este oferit de data finală a depozitului monetar descoperit la Bumbesti-Jiu, încheiat cu monede datate tot în anul 245²¹ p. Chr. și a cărui ascundere (într-un punct relativ apropiat descoperirii semnalate de noi) se datorează aceluiași eveniment.

Descoperirea de la Preajba Mare ar putea fi pusă în legătură cu existența unei mici așezări rurale romane, semnalată de prof. D. Tudor la Iezureni, comuna Curțișoara, județul Gorj²², așezare din care provine o piatră funerară a unui fost decurion al coloniei Drobeta, pe nume Septimius, inscripția fiind datată în sec. III p. Chr.²³

Note

---

¹ Monedele semnalate se află în prezent în proprietatea domniei sale.

² I. Iordan, P. Găstescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974, p. 210.

³ Ibidem, p. 124.

⁴ C. Moisil descrie piesa cunoscută de el ca având pe revers pe zeul fluvial Istros “rezemat spre dreapta”.

⁵ Potrivit lui H. Mattingly, piesa în cauză ar putea fi o emisiune a atelierului din Antiohia, cf. RIC, IV, 3, p. 83, notele 137,128; el le include, totuși, pentru mai multă siguranță, în seriile aparținând monetăriei centrale.

⁶ Discutând cronologia absolută a pieselor Otacilliei și repartizarea lor pe emisiuni, H. Mattingly plasa piesa în cauză în cuprinsul emisiunii a doua a atelierului din Roma, datată în anul 245 p. Chr. (cf. RIC, IV, 3, p. 57, tip PUDUCUTUA AVG).

⁷ Distribuirea legendei pe reversul piesei lui Pick este PROVINCIA DA-CIA. În cazul monedei noastre, distribuția acesteia este PROVINC-IA DA-CIA.

⁸ C. Moisil, *CreștCol*, 31-34, 1920-1933, 1, p. 31, nr. 277.

⁹ B. Mitrea, *Dacia*, N.S., 32, 1-2, 1988, p. 217, nr. 15; *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj, 1992, p. 32, nr. 40 a.

¹⁰ Victoria Suciu, Ana Hopârtean, *Apulum*, 32, 1995, p. 263, nota 8.

¹¹ B. Janó, *NK*, 12, 1913, p. 114-115; D. Protase, *SCN*, 2, 1958, p. 254, nota 1, nr. 14, idem, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 87, nr. 6; Victoria Suciu, Ana Hopârtean, *op. cit.*, p. 264, nota 9.

¹² D. Protase, *op.cit.*, p. 87, nr. 6.

¹³ Victoria Suciu, Ana Hopârtean, *op. cit.*, nr. 2 și 18 din catalogul tezaurului.

¹⁴ Otilia Gherghe, P. Gheorghe, *RMM*, 14, 1977, 2, p. 9-14.

¹⁵ D. Tudor, *op. cit.*, p. 117.

¹⁶ C. Moisil, *Buletinul lunar al Academiei R.P.R*, 11, 1947, 3 p. 10, D. Tudor, *op. cit.*, p. 119.

¹⁷ D. Tudor, *op. cit.*, p. 121.

¹⁸ Vezi nota nr. 6.

¹⁹ Samuel K. Eddy, *The Minting of Antoniniani A.D. 238-249 and The Smyrna Hoard*, *NMM*, 156, 1967, p. 1-133.

²⁰ B. Mitrea, *SCIV*, 4, 3-4, 1953, p. 611-640; C. Preda, *SCN*, 4, 1968, p. 175-197;

B. Mitrea, *SCN*, 4, 1968, p. 197-207; idem, *SCN*, 4, 1968, p. 209-223; Gh. Popilian, *Noi dovezi privind invazia carpilor în Oltenia*, Craiova, 1968.

²¹ Cronologia pieselor ultimului emitent din tezaurul de la Bumbești este următoarea:

Tipul	RIC	Samuel K. Eddy
	Emisiunea	Emisiunea

RIC, IV, 3, p. 83, nr. 120 b, Roma, a. 244-246.	RIC, IV, 3, p., 5, emisiunea 2, a. 245 p. Chr.	p. 98, emisiunea 2, Roma, a. 245 p. Chr.
RIC, IV, 3, p. 73, nr. 40 b, Roma, a. 244/7.	RIC, IV, 3, p. 4, emisiunea 1, a. 244 p. Chr.	p. 97, emisiunea 1, Roma, a. 244 p. Chr.
RIC, IV, 3, p. 74, nr. 49b, a. 244-247 p. Chr.	RIC, IV, 3, p. 4, emisiunea 1, a. 244 p. Chr.	p. 97, emisiunea 1, Roma, a. 244 p. Chr.

²² D. Tudor, *op. cit.*, p. 149.

²³ Gr. Florescu, C.C. Petolescu, *Inscripțiile Daciei Romane*, vol. II, Muntenia și Oltenia, București, 1977, p. 98, nr. 181.

Un fragment d'un trésor des monnaies romaines impériales découvert à Preajba Mare, Tg. Jiu, dép. de Gorj. Résumé

Nous presentons ici un lot des sept monnaies antiques dont cinq pièces romaines impériales: 1 dupondius de Commode, 1 dénier de Septime Sévère frappé pour Caracalla, 1 dénier et 1 dupondius d'Alexandre Sévère, 1 antoninien de Phillippe l'Arabe pour Otacilie, et deux monnaies coloniales frappées à Histria par Gordien IIIe et Provincia Dacia pour Phillippe l'Arabe. Nous avons reçu les sept monnaies pour identification à la Cabinet Numismatique de la Bibliothèque de l'Académie Roumanie, où elle ont été présentées comme une partie omogène d'un trésor découvert en 1940 (30 pièces) par Ion Isac (six pièces de notre lot). Un autre monnaie de cette lot provienne de Dobroudja. Nous considerons seulement les trois monnaies d'argent comme une partie de trésor (1 Caracalla, 1 Alexandre Sévère, 1 Phillippe l'Arabe pour Otacilie); les autres sont, probablement, des découvertes isolées de la même région (1 Commode, 1 Alexandre Sévère, 1 Phillippe l'Arabe - Provincia Dacia) ou du Dobroudja (Histria pour Gordien III). L'antoninien frappé par Phillippe

L'Arabe pour Otacilie appartient à la deuxième émission de l'atelier de Rome, de l'année 245 ap. J. Chr. (RIC, IV, 3, p. 83, nr. 128 A; Samuel K. Eddy, p. 98, 2e émission de Rome, 245 ap. J. Chr.). L'invasion carpique de l'année 245 ap. J. Chr. est la cause très probable de son enfouissement.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Fragment sculptural en bronze de trésor découvert à Preajba Mare, Tg. Jiu, dép. de Gorj.

Fig. 2. Carte de la région avec l'agrandissement de l'endroit de la découverte.

P1. I. Monnaies provenant de Preajba Mare, Tg. Jiu, dép. de Gorj.

P1. II. Monnaies provenant de Preajba Mare, Tg. Jiu, dép. de Gorj.

Lista abrevierilor

RIC - Roman Imperial Coinage, London

BMC - Coins of the Roman Empire in the British Museum, London.

Samuel K. Eddy - Samuel K. Eddy, The Minting of Antoniniani A.D: 238 - 249 and The Smyrna Hoard, NNM, 156, 1967

Pick - B.Pick, Die Antiken Münzen von Dacien und Moesien, I, 1, Berlin, 1898

OR4 - D.Tudor - *Oltenia Romană*, ed.IV, București, 1978

CreștCol - Creșterea Colectțiilor, Caiet selectiv de informare, Biblioteca Academiei Române, București.

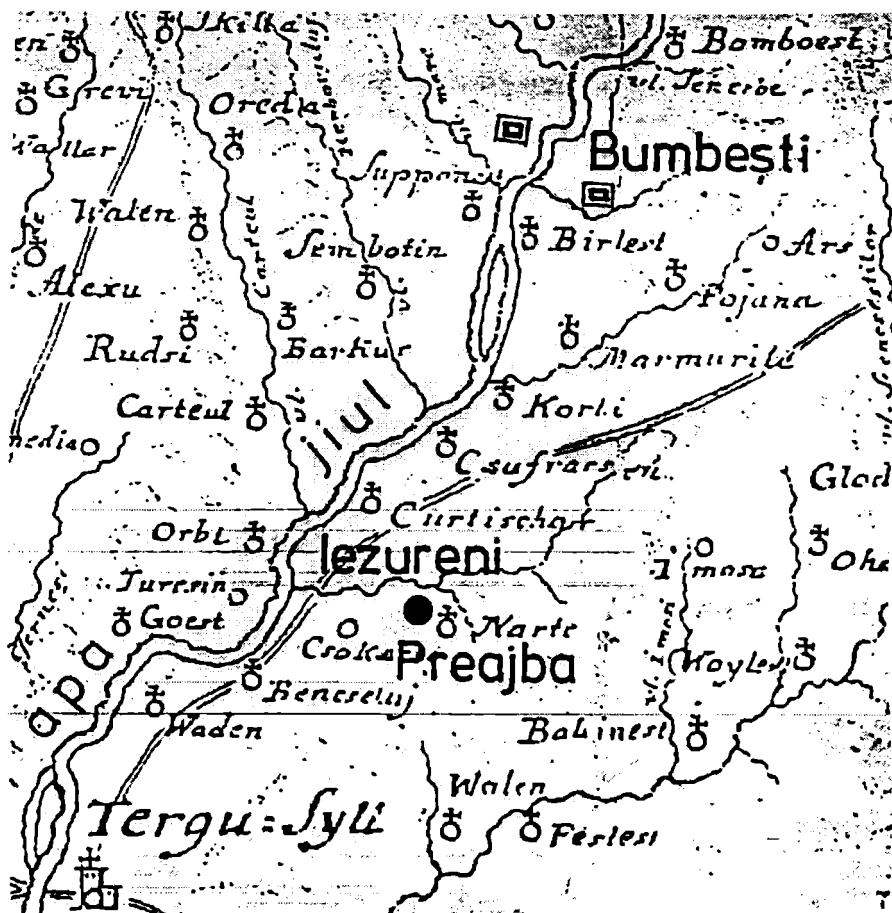
NNM - Numismatic Notes and Monographs, New York.

NK - Numizmatikai Közlöny, Budapesta.

Ferenc Martin - Ferenc Martin - Kolonial Prägungen aus Moesia Superior und Dacia, Budapesta, 1992.

Planșa I: Monede provenind de la Preajba Mare, Târgu Jiu, județul Gorj.

Planșa II: Monede provenind de la Preajba Mare, Târgu Jiu, județul Gorj.